

Prof. dr. Senadin Lavić
Univerzitet u Sarajevu/University of Sarajevo
Glavni i odgovorni urednik/Editor-in-Chief
„Pregled: časopis za društvena pitanja“/
Pregled: periodical for social issues

UDK 342.3 (497.6)

SUVERENITET BOSNE I HERCEGOVINE

THE SOVEREIGNTY OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Poštovane dame i gospodo /*Ladies and gentlemen,*
kolege i prijatelji /*Friends and colleagues,*
profesori, istraživači i dragi studenti / *Dear professors, researchers, fellow students,*

svima koji su danas ovdje želim iskazati zahvalnost i duboko poštovanje za napor koji su poduzeli da se uključe u javno govorenje o jednoj kompleksnoj i nadasve bitnoj temi, direktno vezanoj za državu Bosnu i Hercegovinu i njezin način postojanja u internacionalnoj zajednici. Ovo je tema koja bitno određuje naše bivstvovanje i kao racionalna ljudska bića ne možemo je zaobići. To je naš moral i signum dostojanstva. Naš racionalni govor kao dio razgovora i višeglasja treba pomoći u preispitivanju nejasnih, zatumljenih, zdravorazumskih i ideoloških slika o suverenitetu države i otvoriti nam nova znanja koja dominiraju u našem vremenu i ukazati na značenja koja se pojavljuju u raznim disciplinarnim iskazima uz ovaj fenomen.

This event of today gives me a welcome opportunity to extend my sincere gratitude and deep appreciation to all of you who are here today, I want to express our gratitude and deep appreciation for the efforts that have been invested in engaging in public dialogue on a complex and very important subject directly relating to the state of Bosnia and Herzegovina and its way of existing in the international community. It is that kind of topic that essentially determines our existence as rational human beings we cannot avoid. It is our morality and crown of dignity. Our rational discourse as a part of the conversation and polyphony should help in reviewing vague, suppressed, commonsense and ideological picture of the country's sovereignty and open new horizons of knowledge that are dominant in our time and point out the meanings appearing in the various disciplinary statements accompanying this phenomenon.

Suverenitet je važna i ozbiljna tema kojoj želimo posvetiti pažnju i naš razgovor. Možemo li se uopće koncentrirati na pitanje suvereniteta države u neopisivom tranzicijskom brzaku i globalizacijskoj kakofoniji koji nas nose kroz hridi neoliberalne paradigme postojanja u kojoj se država pretvara u tržište roba i prostor protoka kapitala? Šta uopće znači suverenitet države u kontekstu savremenih evropskih integracija i globalnih procesa? Da li je suverenitet ratom oštećenih država i malobrojnih ljudskih zajednica moguće očuvati od hegemonijskih tendencija i neoimperijalnog duha multinacionalnog kapitala? Da li je suverenitet moguće svesti na etničku političku oligarhiju i njezine interese na određenom teritoriju koja se vremenom pokazuje kao geto i zatočeništvo? Ko je suveren: država ili etnija, nacija ili narod, banke ili multinacionalne kompanije, međunarodni monetarni fond ili vojne alijanse? Kako je moguće oskrnaviti, okrnjiti i podrivati suverenitet jedne internacionalno priznate države? Čini se da u globalnim tokovima nestaju koncepcije suvereniteta, kontrole teritorija, vlasti i pojavljuju se virtualne geografije; internacionalno pravo se urušava, genocidi se događaju kao dio savremenih društvenih procesa; na sve strane odvija se nezaustavljiva ekspanzija neoliberalnog fundamentalizma; hegemonija je suština historijskog toka. Naše neznanje i naivno povjerenje u prevaziđene koncepcije društvenih i državnih odnosa dovodi nas u bezizlazne, stravične procese dehumanizacije, raskorjenjivanja, raseljavanja, poništavanja kao ljudskih bića i potčinjavanje iracionalnim silama lokalnih i globalnih moćnika. Čini se da smo svojim predstavama humanističke inteligencije zatočeni u krajoliku koji je uistinu postao ostvarenje najcrnijih slutnji savremenog čovječanstva. Strah nas je zaledio dok naivni diletanti još uvijek vjeruju da Internacionalni monetarni fond i banke mogu riješiti sve naše probleme. Sudbina dužničkog ropstva pogađa milione ljudi širom savremenog svijeta.

Svijest o suverenosti jedne države tradicionalno se iskazivala u razumijevanju suvereniteta kao neotuđivog prava države da na vlastitoj teritoriji provodi vlast, efektivno djeluje, legitimno upravlja svim aspektima društvenog života – obrazovnim, ekonomskim, kulturnim, pravnim, sigurnosnim. Moderni pristup pojmu suvereniteta podrazumijeva da je suverenitet primarno povezan s ekonomskom snagom države, njezinom nacionalnom ekonomijom i generalnom moći koja se prepoznaje iz cijelog državnog sistema. O kakvom obliku suvereniteta Bosne i Hercegovine možemo danas govoriti? Šta je danas suverenitet BiH? Ko je u BiH suveren: državne institucije, visoki predstavnik, entiteti ili etničke grupe na teritorijama kojima pokušavaju upravljati kao da je riječ o državi? Kako će se razvijati koncept suvereniteta BiH u kontekstu EU i trajućih euroatlantskih integracija?

Neophodno je povesti razgovor između profesora i istraživača iz oblasti socioloških, političkih i pravnih nauka (ustavnog prava), ekonomskih i humanističkih nauka. Nedostatak takve kvalitetne rasprave o značenju tranzicijskih pojmova u dobu globalizacije, kada se uvezuju multinacionalne kompanije, vojne alijanse, globalni predstavnici klera i mediji, označava našu nemoć da objasnimo šta se dešava na svjetskoj povijesnoj sceni, a onda šta se dešava s nama u Bosni, kao građanima jedne internacionalno priznate države preko koje su se prelomili svi mogući savremeni interesi i uspostavila nepravda. U tom sklopu mi smo kao građani jedne države postali taoci i zatočenici korumpiranih kompradorskih etnoklerikalnih politika na lokalnom nivou i njihovog služenja velikim silama i njihovim „političkim igrama” na svjetskoj razini. Svijet u kojem živimo danas postaje konzervativan. U njemu se pojavljuje sve više terora kao rezultat borbe za moć velikih i razvijenih svjetskih sila. Beznađe raste nezaustavljivo u nerazvijenim dijelovima svijeta koji su zadržani u kolonijalnim okovima na nov način preko monetarnih fondova i multinacionalnih kompanija, a njihovi životni prostori su zaposjednuti i pretvoreni u resurse koji se crpe do uništenja.

Dobro bi bilo podsjetiti na jednu misao koju Jacques Ranciere iskazuje ovako:

„Situacija u Grčkoj jasno pokazuje šta znači **ideja Evrope**, mišljene pozitivnim prevladavanjem nacionalnih država i njihovih granica. Pokazuje se da je ta ideja značila prosto podređivanje naroda, preko njihovih vlada, globalnom ekonomskom poretku koji određuju finansijski centri moći. Ne postoji europski narod, samo europski policijski poredak u službi ekonomskog konstrukta. Ograničenje suvereniteta nacija prvo znači obustavu narodne moći. Grčki glasači su glasali protiv uslova Europske komisije, ali je njihova vlada prihvatila te uslove. To je ponavljanje scenarija koji je već viđen u Francuskoj kada je bio referendum o Ustavu EU i francuski glasači su glasali protiv; iako su se sve stranke složile da trebamo reći 'da' mi smo rekli 'ne'. Pa ipak, nekoliko godina kasnije, naša vlada je potpisala.”

(intervju: Jacques Ranciere, filozof: Sistem djeluje izazivajući osjećaj nemoći kod ljudi, intervju vodila Amila Kahrović-Posavljak, 16. 10. 2015. Tačno.net)

Naša postojana predstava – koja se može pokazati i kao izvjesna predrasuda i neobaviještenost, a koja nas uči da je obrazovanje strukturni okvir jedinstvene vizije države i društva kojim se podstiče opća svijest o

suverenosti – najednom nam eksplodira pred očima u općem rasapu obrazovnih sistema svuda oko nas. Obrazovanje je do sada bilo na nivou nacionalne/državne brige i odgovornosti, a odnedavno se obrazovanje prepušta u ruke plemenskih vračeva koji preko obrazovnog sistema na našem području provlače ideološke konstrukcije. Još vjerujemo da ozbiljno obrazovanje oblikuje svijest o suverenosti, slobodi, humanosti i nezavisnosti kao pravno-političkim i aksiološkim kategorijama. Danas vidimo da se umjesto toga može pojaviti „sistem obrazovanja” koji preferira podršku neoliberalnim idealima kompradorske buržoazije gdje se više ne pojavljuje interes države kao primarni, već interes privatnog kapitala i glad za profitom. Da li obrazovanje može preživjeti pod upravom ekonomskog „neoliberalnog obrasca”? Kako se mi kao država s malobrojnou populacijom i nekonkurentnom ekonomijom možemo držati u takvom kontekstu? Naime, možda je pravo pitanje: da li je Bosna i Hercegovina u neoliberalnom modelu kao „država-tržište” s etničko-religijskim ustavom iz vojne baze, a ne „država-nacija”, ono što nam osigurava normalan građanski život ili ćemo ponovo morati da se branimo od nekog velikodržavnog hegemonijskog nasrtaja i genocida? Čini se da građani ove države nikada nisu bili tako nezaštićeni i izloženi svim mogućim stradanjima i katastrofama, jer njihova sudbina u tranzicijskom stanju ne ovisi od njihove predanosti zakonima i poretku državne sigurnosti koja se istopila, već samovolji pojedinaca i zavjereničkih grupa koje više ne djeluju za opću stvar. Zato se kao spas vidi integracija u šire vojne i političke saveze u kojima će se nadomjestiti nedostaci postojeće izgubljenosti.

Cjelokupan svjetski povijesni sklop vodi u smjeru širih i obuhvatnijih integracija na osnovu prostornog, ekonomskog, vojnog i kulturnog povezivanja dijelova svijeta, a koje se karakteriziraju transnacionalnim identitetom i novim mogućnostima djelovanja. Pred nam se danas pojavio imperij koji je nastao u procesu globalizacije. M. Hardt i A. Negri pišu u knjizi *Empire*:

„Imperij se ostvaruje pred našim očima. Tijekom nekoliko prošlih desetljeća, kada su zbačeni kolonijalni režimi a onda ubrzano nakon što su se sovjetske zapreke kapitalističkom svjetskom tržištu konačno srušile, svjedoci smo nesavladive i neopozive globalizacije ekonomskih i kulturnih razmjena. Zajedno s globalnim tržištem i globalnim krugovima proizvodnje pojavio se globalni poredak, nova logika i struktura vladavine – ukratko, novi oblik **suverenosti**. Imperij je politički subjekt koji djelotvorno uređuje te globalne razmjene, suverena moć koja upravlja svijetom.

Mnogi tvrde da globalizacija kapitalističke proizvodnje i razmjene znači da su ekonomski odnosi postali neovisniji od političkoga nadzora i da se prema tome smanjila politička suverenost. Neki slave tu novu eru kao oslobađanje kapitalističke ekonomije od ograničenja i iskrivljenja koje su joj nametnule političke snage. Drugi jadikuju i vide u njoj zatvaranje institucionalnih kanala preko kojih radnici i građani mogu utjecati na hladnu logiku kapitalističkoga profita i osporavati je. Svakako je tačno da se usporedo s procesima globalizacije, suverenost nacionalnih država, iako još uvijek djelotvorna, postepeno smanjivala. Primarni činitelji proizvodnje i razmjene – novac, tehnologija, ljudi i dobra – kreću se sve većom lakoćom preko nacionalnih granica. Stoga nacionalna država ima sve manju moć da uređuje te tokove i nametne svoju vlast nad ekonomijom. Čak ni najdominantnije nacionalne države ne treba više smatrati vrhovnim i suverenim vlastima, bilo izvan ili čak unutar njihovih granica. Međutim, slabljenje suvereniteta nacionalnih država ne znači da se smanjila suverenost kao takva. Politički nadzor, državne funkcije i regulativni mehanizmi nastavili su vladati područjem ekonomske i društvene proizvodnje i razmjene tokom svih savremenih preobrazbi. Naša je osnovna hipoteza da je suverenost poprimila novi oblik, koji se sastoji od niza nacionalnih i supranacionalnih organizama ujedinjenih jedinstvenom logikom vladavine. Mi taj novi oblik suverenosti nazivamo imperijem.

Sve manja suverenost nacionalnih država i njihova sve veća nesposobnost da uređuju ekonomske i kulturne razmjene ustvari je jedan od prvih simptoma nastupajućeg imperija. Suverenost nacionalne države bila je kamen temeljac imperijalizama koji su evropske sile gradile tijekom cijele moderne ere. Međutim, pod 'imperijem' podrazumijevamo nešto potpuno drugačije od 'imperijalizma'. Granice određene modernim sustavom nacionalnih država bile su temelj evropskog kolonijalizma i ekonomske ekspanzije. Teritorijalne granice nacije uokvirivale su središte moći iz kojega se vršila vladavina nad vanjskim stranim teritorijima putem sustava kanala i zapreka koje su izmjenično olakšavale i otežavale tijekove proizvodnje i kolanja. Imperijalizam je stvarno bio proširenje suverenosti evropskih nacionalnih država izvan njihovih granica. Kasnije su se skoro svi svjetski teritoriji mogli rasparcelirati, a cijela karta svijeta mogla se kodirati u evropske boje: crvena za britanski teritorij, plava za francuski, zelena za portugalski i tako dalje. Gdje god se ukorijenila moderna suverenost, ona je stvorila Levijatana koji je prekoračio njezino društveno područje i nametnuo

hijerarhijske teritorijalne granice, kako bi istovremeno nadzirao čistoću njegovog identiteta i isključio sve što je bilo tuđe” (M. Hardt – A. Negri, *Imperij*, Multimedijalni institut Arkzin, Zagreb, 2003, str. 7–8).

Slijedeći ovu interpretaciju, možemo još jednom posebno ukazati na pokušaj da klerikalni lideri u agoniji čovječanstva ponovo pokušavaju sjesti na vladarski tron sa svojim misterijama hegemonije koje se predstavljaju kao spas za čovječanstvo i pretvoriti našu ljudsku egzistenciju u religijsku isključivost. Možda glavne intencije ove interpretacije treba primiti ka znanju i djelovati u globalnom kontekstu prema raspoloživim mogućnostima. Malobrojni narodi shvataju da im je opstanak u vezanosti za „velike sile” u ulozi odanih partnera na velikim projektima. Veze s velikima silama osiguravaju njihovu stabilnost. To je vidljiva politika suvereniteta u dobu imperija. U Parizu demonstranti poručuju preko transparenta: *The war against terror is a fraud (Rat protiv terora je obmana)*.

Na kraju, hvala vam što ste našli u sebi intelektualnu odvažnost i govorili o ovoj važnoj temi za sve nas. Naš govor je dio našeg uvjerenja da se ljudske zajednice mogu organizirati na racionalnim principima i kao takve održavati.